

Keskiajan kulttuuri

Mitä on keskiaika?

**4. Kristillinen
yhtenäiskulttuuri**

5. Elämää keskiajalla

6. Kohti uutta aikaa

Keskiaika

I. Varhaiskeskiaika 400 - 1000

- Germaanien kansainvaellus, viikingit
- Kaupunkitaloudesta kartanotalouteen
- Feodalismin synty, kartanotalous
- Bysantti, Frankit, Muslimit, katolinen kirkko
- Yliopistojen synty
- Säätökunnat (luostarilaitos)

II. Sydän keskiaika 1000 – 1250

- Kaupan ja kaupunkien kasvu (väkiluku)
- Pyhä saksalais-roomalainen keisarikunta
- Ensimmäiset kuningaskunnat
- Katolinen kirkko vs. ortodoksinen kirkko
- Investituurariita (paavit vs. keisarit)
- Ritarikunnat, ristiretket

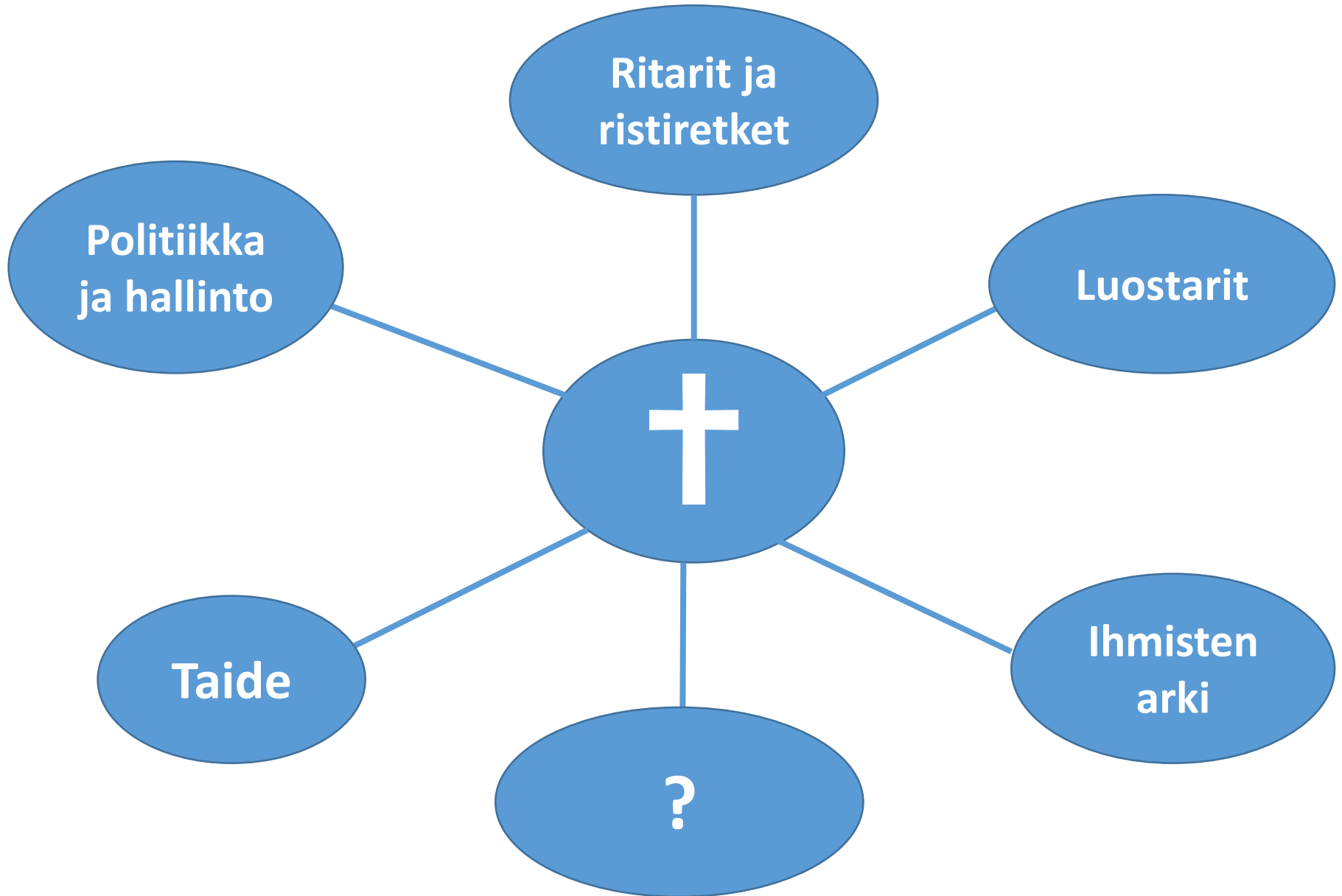
III. Myöhäiskeskiaika 1250-1500

- Musta surma
- Kansallisvaltiot
- Renessanssi
- Löytöretket
- Protestiliikkeet ja uskonsodat

Kristillinen yhtenäiskulttuuri

- **Käsitekartta kappaleista 4. ja 5. Asiat:**
 - **Miten katolinen kirkko sai ja käytti valtaa?**
 - **Millainen oli keskiaikaisen ihmisen maailmankuva ja arkielämä** (keskeiset elementit ja tavat)?
 - **Miten katolisen kirkon vaikutus näkyy keskiajan kulttuurissa, erityisesti maalaustaide ja arkkitehtuuri (musiikki)?**
 - **Miksi ja miten luostareiden vaikutus ja rooli näkyy keskiajan yhteiskunnassa?**
 - **Keskiajan ihmisten hovit?**
 - **Ritarit ja ristiretket?** Mikä merkitys oli ristiretkillä (milloin ja minne tehtiin)?

Roomalais-katolisen kirkon vaikutus

Roomalais-katolisen kirkon valta

● Peri keisarin vallan

- 500-600-l alkoi hoitaa perinteisesti keisareille kuuluneita tehtäviä
- esim. ruuan jako, kaupungin turvallisuus, hallinto
- Rooman piispasta paavi (100-600-l)

● 700-luvulla liitto frankkien kanssa

● 800-luvulla yhtenäinen Eurooppa (ensimmäistä kertaa)

- yhteinen kieli, kirjoitus, luostarilaitos, hallinto, lait!!!
 - pelastus tai kadotus - panna ja interdikti

● Kaarle Suuri

→ yhdisti, mutta samalla kahlitsi

● valta-asema myös Itä-Euroopassa

- *kristityt tekivät omia ristiretkiään itään vuosina 1095–1270*
- *mm. Suomi liitettiin Ruotsiin vuonna 1216*

● sydänkeskiajalla (1000-1300) paavin vallan huippuvaihe

- vuonna 1054 kirkkokuntien ero jyrkensi idän ja lännen eroa

Investituurariita

- Investituurariita oli merkittävin maallisen ja kirkollisen vallan yhteenotto keskiajalla. Se alkoi 1000-luvulla Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan ja paavin välisenä riitana siitä, kenellä on oikeus nimittää kirkon toimihenkilöt. (Wikipedia)
- Katso pedanet-tehtävän Dictatus Papae –julistus.

Miksi katolisella kirkolla oli paljon valtaa keskiajalla?

- **Yleiseurooppalainen organisaatio**
- **Kuninkaiden asema heikko → kirkolle ja Paaville valtaa.**
- **Kirkolla paljon omaisuutta ja verotusoikeus.**
- **Kirkolla oli oma hallintovirasto (kuuria).**
- **Kirkolla oli oma oikeusjärjestelmä, kanoninen oikeus ja inkvisitio.**
- **Koulutus kirkon hallussa.**

Katolinen kirkko: keskiajan taide

- maalaukset
 - seinämaalaukset kirkoissa
 - lasimaalaukset kirkoissa, ruusuikkuna
 - kuvitetut käsikirjotukset
 - patsaat
 - arkkitehtuuri
 - kirjallisuus
-

Keskiajan taide: Kirjallisuus

1. luonteeltaan hengellistä

- Raamattu + pyhimystarinoita, virsiä ja kronikoita

2. latinan rinnalla kansankielinen perinne

- 1100-luvulla **ritariromantiikka** (trubaduurit)
 - Beowulf, Rolandin laulu, Niebelungenin laulu, kuningas Arthur, El Cid ja saagat

● pyhimys- ja opetusnäytelmät

● 1300-luvun alussa Danten Jumalainen näytelmä (Divina Commedia)

- oli ensimmäinen kansankielinen runoteos

Kirkon roolin ja puhtaan uskon vahvistaminen
Elämä → Kiirastuli → Taivas tai Helvetti
Myös kirkon kritiikkiä!

Romaaninen vai gotiikkaa: Kumpi on kumpi?

1.

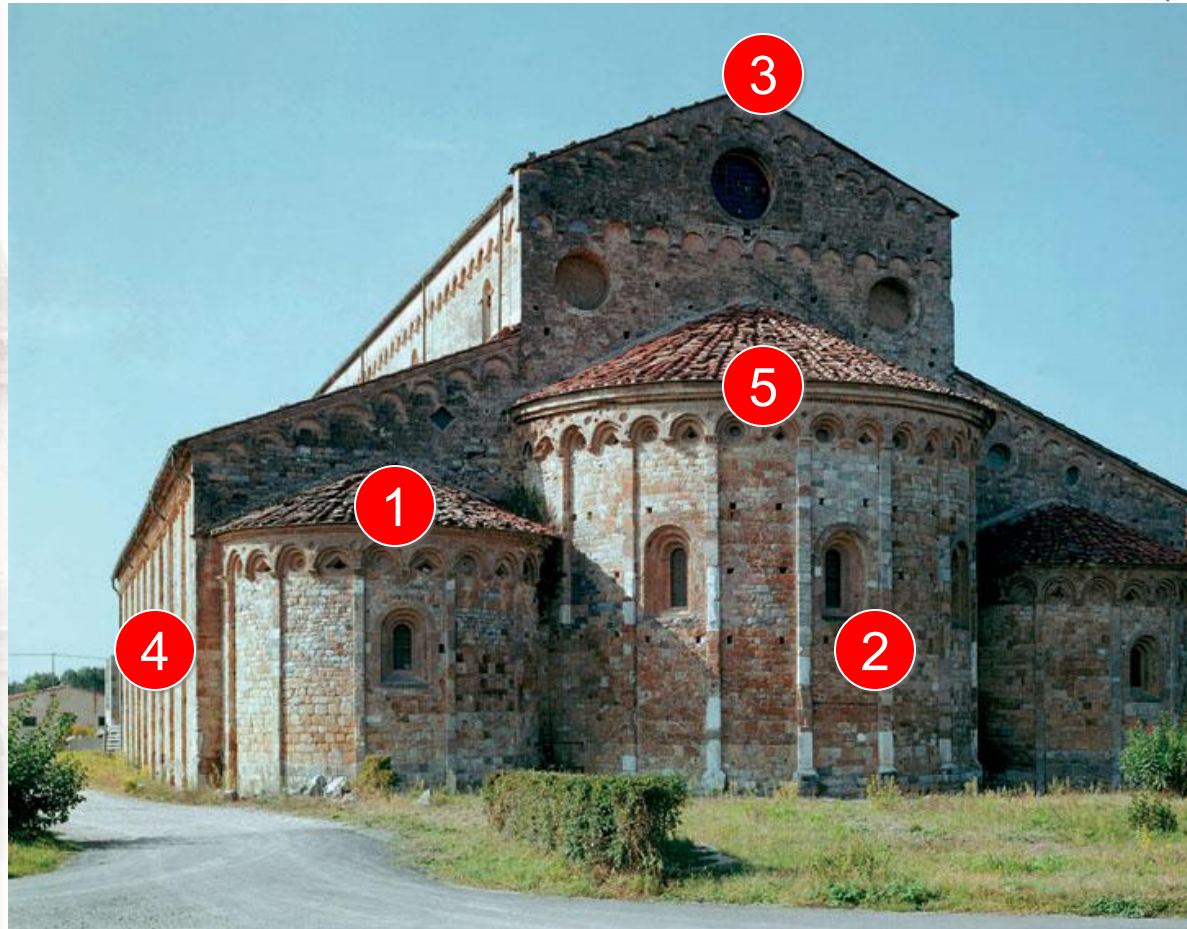
2.

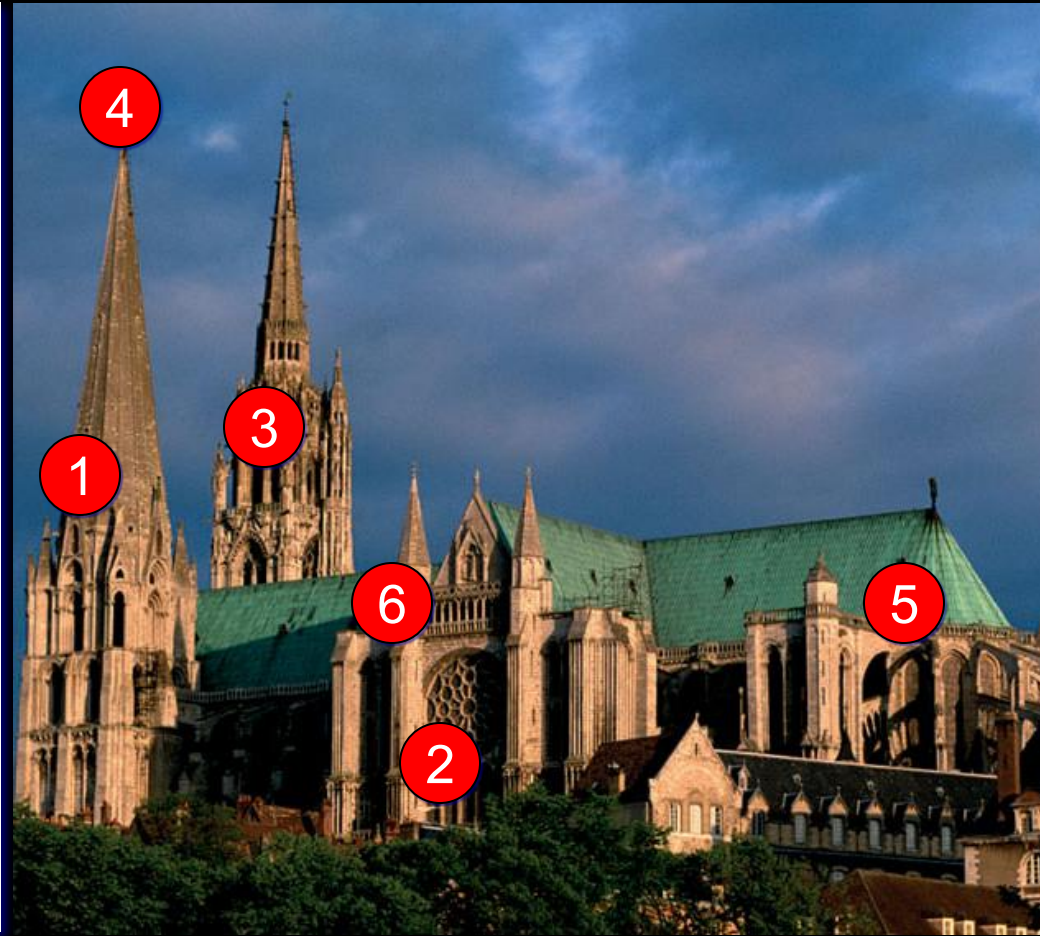
Vastaa:
www.socrative.com
Room 273010

Romaaninen kirkko

- 1 Pyöreät kaaret ikkunoissa ja torneissa.
- 2 Pienet ikkunat, kantavia seiniä ei voinut liikaa heikentää.
- 3 Kirkon runko on roomalaisen basilikan mallinen.
- 4 Paksut, vahvat seinärakenteet.
- 5 Pääalttarin takana oleva apsis.

- 1 Suippokaaret.
- 2 Ruusuikkuna.
- 3 Runsaasti ikkunoita, joista osa on lasimaalauksin koristeltuja.
- 4 Taivaaseen kurkottavat, hoikat ja teräväkärkiset tornit.
- 5 Rungon ulkopuoliset tukikaaret mahdollistavat ohuet seinät ja laajat ikkunapinnat.
- 6 Runsaat yksityiskohdat ja runsas koristelu.

RISTIRETKET: TAUSTAA

- **Jerusalemien menetys**
- **Päätös vapauttaa Pyhä maa**
 - Clermontin kirkolliskokous 1095
 - Urbanus II
- **Katolisen kirkon vahvistuminen, paavin valta**
- **Pyhiinvaeltajien suojele**
- **Arabien ja Bysantin heikkeneminen**
 - Bysantin avunpyyntö
- **Ritareita "liikaa"**
 - yhteiskunnallinen syy
- **7-9 ristiretkettä**

Crusader States in the 12th and 13th Centuries

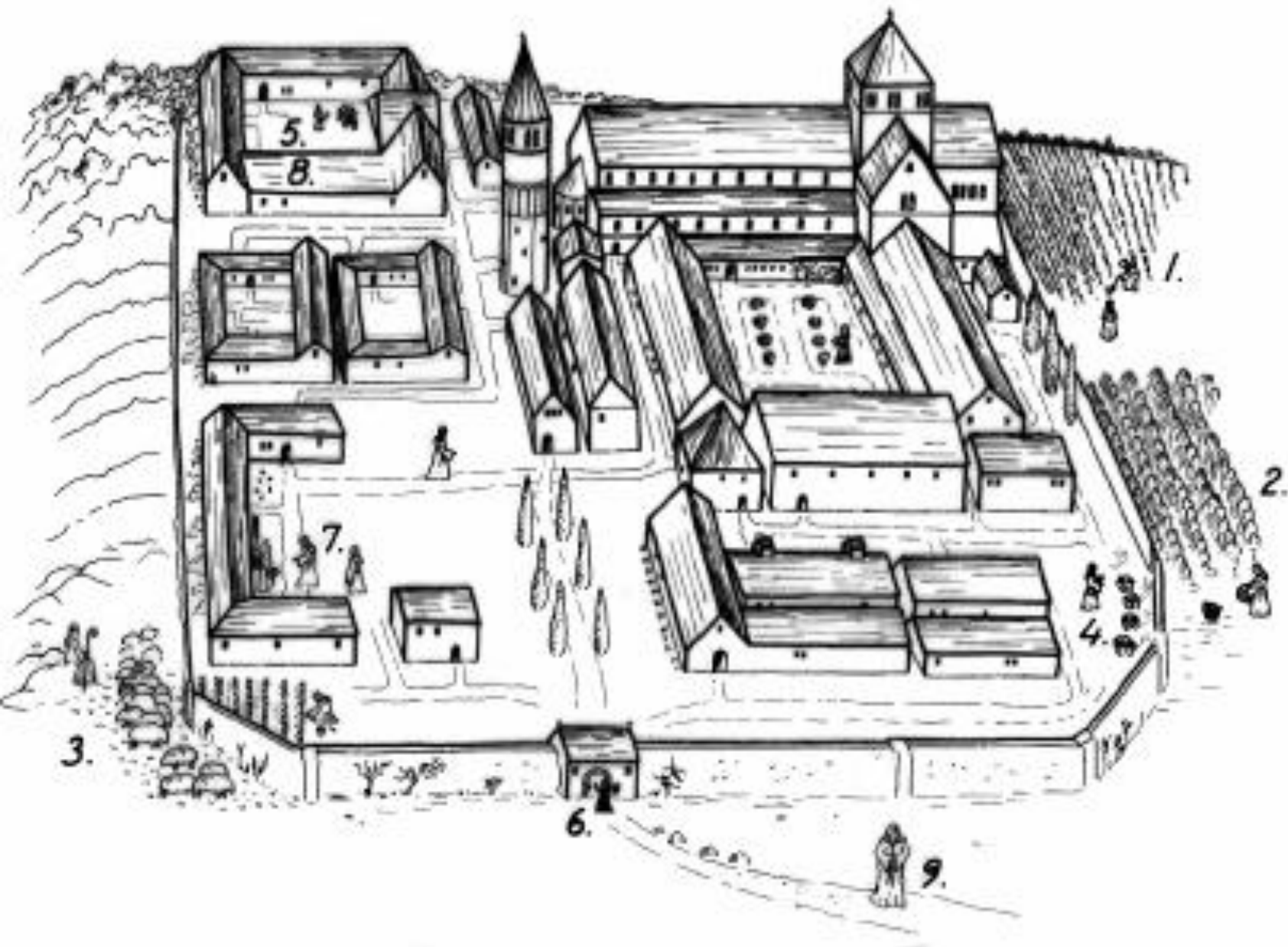
Joitakin sääntökuntia – Johanniittain ritarikunta, Temppelin herrat, Saksalainen ritarikunta....

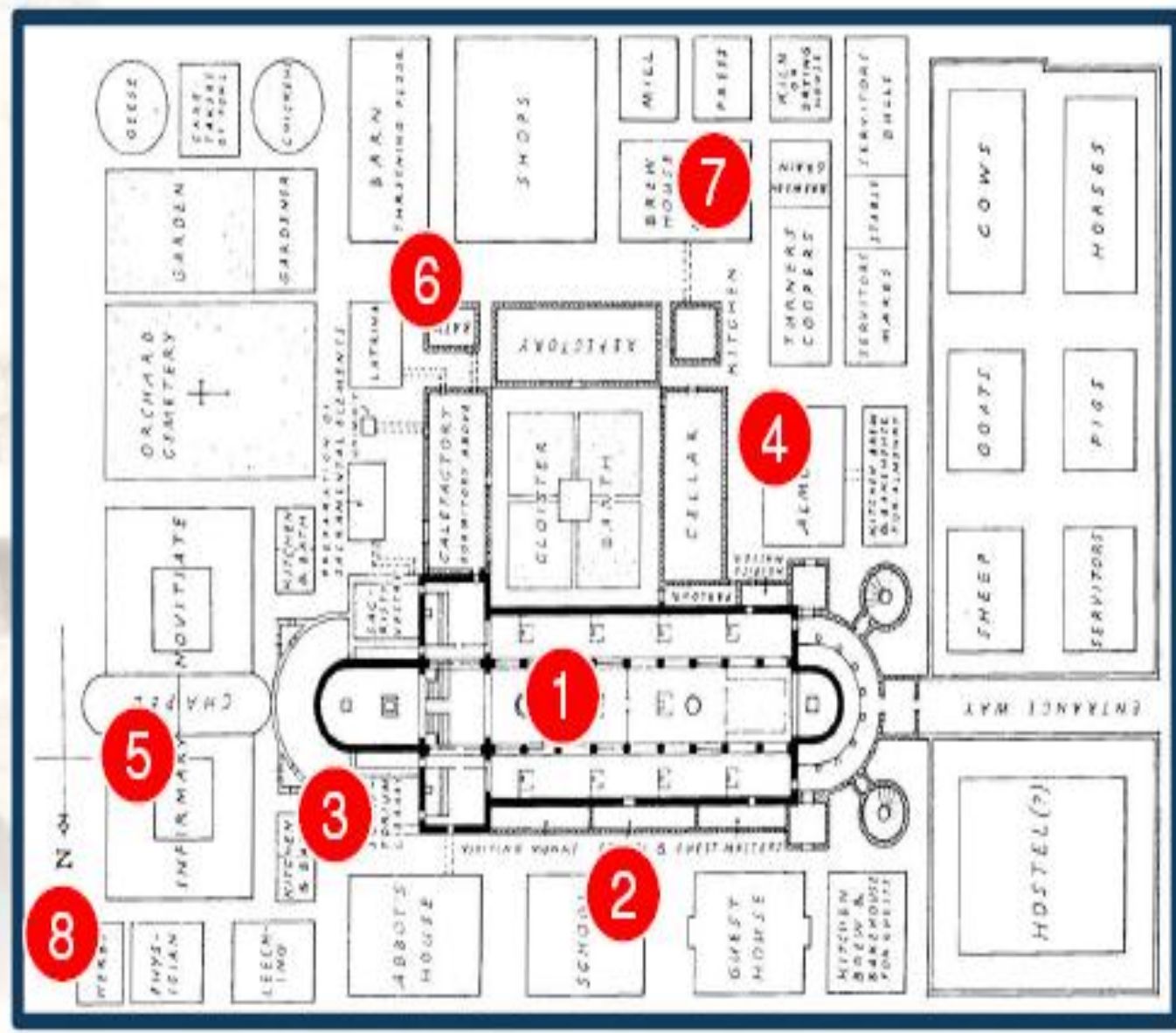
Roomalais-katolisen kirkon merkitys; Luostarit

- vuonna 529 Benedictus Nursialainen perusti ensimmäisen munkkijärjestön, **benediktiinit**
 - 800-l Kaarle Suuri vahvisti luostarisäännön
- **augustinolaiset** kansan pariin
- 1100-l **sistersiläiset** (Bernhard Clairvauxlainen)
- 1200-luvulla syntyivät kerjäläismunkkijärjestöt:
 - **dominikaanit**
 - **fransiskaanit**
 - **1300-l birgittalaiset**
- lisäksi useat lahkot/sääntökunnat
- keskeistä askeesi, siveellisyys, rukoukset ja ruumiillinen työ

Keskiojan luostarien merkitys

- 1 Kirkko
- 2 Koulu
- 3 Kirjasto
- 4 Köyhäinhoito
- 5 Sairaala
- 6 Kylpylä
- 7 Panimo
- 8 Lääkeyrttimaa

Tehtävä 5: **Perustele väite:**

Luostareilla oli merkittävä rooli keskiajan yhteiskunnassa.

- **Mietiskelypaikkoja: tärkeä rooli uskonnon harjoittamisessa.**
- **Kopioitiin kirjoja.**
- **Koulutuspaikkoja.**
- **Auttoivat lähialueen ihmisiä ja ne toimivat alueiden keskuspaikkoina.**
- **Naisille ainoita paikkoja, joissa saattoi saada koulutusta. Naiset saattoivat paeta luostariin ei-toivottua avioliittoa.**
- **Levittivät uusia innovaatioita ja kulttuurivaikutteita.**
- **Hoidettiin sairaita käyttäen apuna itsekasvatettuja yrttejä.**

Tehtävä 4

Miten katolisen kirkon vaikutus näkyi keskiajan kulttuurissa?

- **Oli levinnyt koko Länsi-Eurooppaan.**
- **Keskiajalla pääosa korkeakulttuurista oli katolisen kirkon tuottamaa.**
 - **Kirkolla oli rahaa - mahdollisesti kulttuurin.**
- **Kirkko rakensi kirkkorakennuksia ja luostareita.**
- **Taidetta tehtiin lähinnä kirkkoihin ja taiteessa uskonnolliset aiheet korostuivat.**
- **Koulutus oli pääosin kirkon ylläpitämää.**
- **Kirkko määräitti pyhäpäivät ja rytmitti siten arkielämää. Eri pakanauskontojen juhlat muutettiin kristillisiksi.**

Arki ja tapakulttuuri: Millaista oli?

- **Kirkko hallitsi:**

- **Aikakäsitys + kalenteri**
- **Pakanallisuudesta luopuminen**
- **Tiedonvälittäjä**
- **Pyhimykset – suojele ja matkat**
- **Moraali**

- **Maallinen tapakulttuuri;**

- **pöytätavat, hygienia, kohtuullisuus, itsehillintä, käytöstavat...**

Mitä merkitystä karnevaaleilla oli b) kirkolle

+ Kirkko liitti karnevaalien ympärille uskonnollisia tapoja:

– ennen paaston alkamista juhlimista ja syömistä pidettiin hyväksyttävänä.

- **Karnevaalit rikkoivat hetkeksi normaalin yhteiskuntajärjestyksen, joten kirkko saattoi kokea juhlimisen uhkana omalle asemalleen.**
- **Karnevaalien aikana tehtiin paljon asioita, joita normaalisti pidettiin syntinä, mikä oli osaltaan uhka kirkon arvovallalle.**

KESKIAJAN YHTENÄISKULTTUURI

OPILLINEN SIVISTYS

Luostarit ainoita paikkoja, joissa maallikot saivat opetusta

POLITIIKKA: kenellä valta yhteiskunnassa?

Paavi edusti Jumalaa maan päällä: maalliset hallitsijat saaneet valtansa paavilta

YHTENÄISKULTTUURI:

Katolinen uskonto vaikutti kaikkeen yhteiskunnalliseen ja henkiseen toiminnallisuuteen

ARKKITEHTUURI:

rakennukset ja taide palvelemaan Jumalaa: ei maallista taidetta ennen keskiajan loppua
romaaninen ja goottilainen kirkkoarkkitehtuuri

KÄSITYS TIEDON LUONTEESTA:

Katolisen kirkon opetusten mukainen käsitys syrjäytti antiikin käsityksen

ANTIIKKI:

- Tieto itsessään arvokasta
- Ihminen itse voi saada tietoa omakohtaisella päättelyllä
- Tietoon suhtauduttava kriittisesti

KESKIAIKA:

- Usko auktoriteetteihin
- Tietoa ei tarvitse lisätä tai hankkia, koska kaikki tieto on jo olemassa
- Tieto lähtöisin Jumalalta, ainoastaan Jumala voi sitä luoda

KRISTINUSKON LEVIÄMINEN

- Kristinuskon juurtui Eurooppaan hitaasti.
- 1200-luvulla syntyi seurakuntaverkko.
- Kirkot rakennettiin lahjoitusvaroin ja vapaaehtoistyöllä.
- Romaaninen ja goottilainen arkkitehtuuri.
- Saamat pidettiin kansankielellä, messut latinaksi.
- Keisari edisti valtakuntansa yhtenäisyyttä kirkon avulla.

SYNTY

- Rooman valtakunnan loppuaikoina.
- Luostarit aluksi mietiskelyyn keskittyvien erakkojen yhteisöjä.
- Benedictus Nursialainen perusti 500-luvulla ensimmäisen luostarin.

KULTTUURIKESKUKSIA

- kopioitiin ja kuvitettiin antiikin kirjoja
- opetettiin luku- ja kirjoitustaitoa
- hoidettiin sairaita
- kehitettiin tieteitä ja taiteita
- naisille avioliiton vaihtoehto
- menetti merkitystään yliopistojen myötä.

PAPPI

- opetti kristinuskon alkeet
- toimi myös notaarina: kauppasopimukset, testamentit, verotus
- edusti kirkkoa arjessa: hautaus, avioliitto, synninpäästö.

KIRKKO KESKELLÄ KYLÄÄ

- Kirkko oli kylän keskipiste: uutiset ulkomaailmasta ja oman kylän asioista.
- Kellonlyönnit rytmittivät työpäivää: aikakäsitys.
- Muutti pakanallisia tapoja kirkollisiksi: ihmeteot, juhlapäivät, pyhimyskalenteri.
- Homo religious, uskonnollinen ihminen.

Kirkko ja seurakunta

Arki ja tapakulttuuri

USKONNON MERKITYS KESKIAJALLA

Luostarilaitos

Katolisen kirkon asema

PYHIMYKSET

- suojelivat ja auttoivat
- omat nimikkopyhimykset
- uskon ja taikauskon raja häilyvä
- pyhimyskalenteri
- pyhiinvaellukset pyhäinjäännösten (reliikkien) luokse.

YHTENÄISKULTTUURI

- Uskonnollinen maailmankuva välittyi keskiajan tieteeseen.
- Yhdenmukaisti tapoja ja arvomaailmaa lähes koko Euroopan alueella.
- Kirkko huolehti koulutuksesta ja kasvatuksesta.
- Kulttuurimonopoli: luostarit kulttuurikeskuksia.
- Kirkko ja paavi merkittäviä poliittisia vallankäyttäjiä.
- Tehtiin ristiretkiä muita uskontoja kohtaan.
- Inkvisitio

PAAVIN ASEMA JA VALTA

- sai valtansa suoraan jumalalta
- katolisen kirkon ja Kirkkovaltion johtaja
- hoiti valtion ja maallisen hallinnon tehtäviä maallisen vallan ollessa heikkoa
- johti valtataisteluun ja sotiin keisarin ja paavin välillä
- suuri skisma merkitsi paavin ja kirkon arvovalan romahdusta.